

DAGORDNINGENS PUNKT 46

Onsdagen den 16 juni

Föredrag under kongressen

Tal av statsminister Olof Palme

Kongressordföranden: Vi hälsar statsminister Olof Palme välkommen till oss och överlämnar ordet till honom.

Statsminister Olof Palme: Kongressombud, kamrater i arbetarrörelsen! Låt mig börja denna betraktelse, som väl kommer att ta en stund, med några enkla konstateranden.

Ni är i demokratisk ordning valda ombud för nästan två miljoner svenska män och kvinnor. De förenas alla av en sak — arbetet. Visst finns det skillnader mellan lantarbetarens arbete och sjömannens, mellan byggnadsarbetarens arbete och sjukvårdsbiträdets. Men det som för enar är större och går djupare än dessa yttre skillnader. Det handlar om något väldigt fint, som måhända kan uttryckas med vackra och högtidliga ord. Men det är enkla och vardagliga ting och bör uttryckas enkelt. Att göra ett bra jobb. Att satsa på den fackliga solidariteten.

Det finns de arbetarrörelsens belackare som aldrig kommer att förstå detta. För dem är skillnaderna mellan människor det viktiga, inte gemenskapen. Resultatet blir den borgerliga samhällsmoral som talar om duglighet, men menar privilegier; som talar om frihet, men menar de starkas makt. Ty den svenska arbetarens historia handlar just om duglighet och yrkeskunskap. Och den handlar om en frihetskamp.

Stig Sjödin har beskrivit yrkesskickligheten i en dikt, som jag tror inte bara handlar om *en* arbetare.

I åttan, där vevaxlarna till oceanernas
trampfartyg och de bländande vita
passagerarångarna smiddes,
fanns det en reglerare, som lade sitt fickur
på städet och lät hammaren falla
med full kraft — utan att krossa glaset.
Den känslan i fingrarna skulle kanske
gjort honom till kirurg eller varför
inte urmakare?
Han var nästan ensam i världen
om sitt konststycke.

Och Stig Sjödin har beskrivit den förnedring, som så länge var ett orättfärdigt samhälles svar på arbetarnas skicklighet och uppoffringar.

Motsträvigt och med hjärtat fyllt av trots
erkänner jag detta;
det var inte sotet, dammet, smutsen,
inte heller hemgång med musklerna

skälvarde i kramp och ögat urgröpt
av natters vaka,
inte heller valkarna,
som var förnedring.
Nej, det var den osynliga nåden
att få slita ut sig,
den stora favören att få välja
där val ej fanns.

Den frihetskamp, vars nödvändighet Stig Sjödin beskriver, måste bli arbetarnas eget verk. Det krävde en stark fackföreningsrörelse. Det krävde ett starkt socialdemokratiskt parti. Det krävde facklig-politisk samverkan, en gemensam grundsyn. Kärnpunkten är bekännelsen till solidariteten och synen på arbetet.

I partiprogrammet slår vi fast arbetets värde: "Arbetet är grunden för all välfärd och folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång." Detta är kärnan i arbetarrörelsens samhällssyn. Och det citatet ur parti-programmet får bilda den röda tråden i min redovisning av fackligt-politiska sakfrågor, som nu står i förgrunden för intresset.

*

Att värna och bygga ut sysselsättningen förblir vårt viktigaste politiska mål.

Vid kongressöppningen i lördags redovisade jag de senaste siffrorna över sysselsättningsläget. De innebär den högsta sysselsättningen någonsin och sannolikt den lägsta arbetslösheten någonsin vid denna tid på året.

Sett i ett internationellt perspektiv är detta helt sensationella siffror.

Under de senaste åren har den rika världen befunnit sig i en djup arbetslöshetskris. Som mest har 17—18 miljoner människor gått arbetslösa. Andelen arbetslösa har i land efter land stigit till rekordhöjder. I många länder har de fem procenten passerats, i några tio.

Under de tre senaste åren har vi i vårt land ökat sysselsättningen med en bra bit över 200 000. Vi har haft en arbetslöshet på omkring 1,5—2 procent. Nu ligger den på 1,2 procent.

Nu vänder konjunkturen i länderna runt omkring oss. I konjunkturbedömningarna dominerar plussiffrorna. Vi börjar småningom kunna avläsa effekterna även i vår ekonomi.

Det finns risker kvar. Och vi har ekonomiska problem som vi måste lösa.

Men vi kan ändå säga: Vi klarade krisen. Vår hårda och målmedvetna satsning på att värna sysselsättningen har klarat oss över den svåraste internationella ekonomiska krisen sedan 30-talets depression.

Ytterst handlar det om idéer och värderingar som drivkraften för ett mödosamt arbete för att bygga upp de praktiska medlen till värn för sysselsättningen. Detta har satt sin prägel på decennier av fackligt-politiskt samarbete. Om vi inte gemensamt haft vår syn på sysselsättningen som det viktigaste politiska målet, hade vi heller inte haft åtgärderna, möjligheter att gripa in, handlingskraft.

I många länder har man saknat de praktiska medlen. Sysselsättningen har sviktat. Påverkade av svårigheterna att klara problemen har många resignerat. Det kanske inte är så viktigt att skapa arbete åt alla, har man sagt. Vi kan ju alltid klara människornas försörjning genom arbetslöshetsunderstöd eller matkuponger. Så har man försökt reducera arbetet till en enkel fråga om försörjning.

Och det har spritt sig, detta oroväckande mummel som innebär en uppgivelse av vår viktigaste sociala målsättning.

Och den slutsatsen har närts av den gamla föreställningen om arbetet som något nödvändigt ont, vilket endast kan kompenseras genom ökad fritid och riklig privat konsumtion.

Vi har valt en annan väg. Vi vill ständigt erövra jobben åt människorna. Och vi satsar hårt på att utsträcka rätten till arbete åt grupper som traditionellt varit utestängda från arbetsmarknaden. Vi kallar det allas rätt till arbete.

Mycket av det teoretiska underlaget till dagens sysselsättningspolitik lades i en kongressrapport till 1951 års LO-kongress "Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen", författad av Gösta Rehn och Rudolf Meidner. Också den gången målades vrångbilder av ett framtidens Rehn-Meidner-land. Friheten var i fara. Blandekonomin var hotad. Och jag minns hur Gösta Rehn avslutade en debatt med en meningsmotståndare i någon tidskrift med orden: "Här står vi och kastar logikens knivar och verklighetens stenar över det dike som tron har grävt."

Tron, det var övertygelsen om en aktiv arbetsmarknadspolitik och ett vidgat samhällsinflytande som ett värn för människornas rätt till arbete. Verkligheten kan vi avläsa i sysselsättningsstatistiken.

Verkligheten kan vi också avläsa i kommentarer som strömmar in från olika håll.

"Svenskarna har", skriver en amerikansk professor, "en central myndighet försedd med makt och de har ett urval av medel som gör det möjligt för dem att ta itu med särskilda problem."

"Den svenska erfarenheten", skriver OECD, "ger oss ett exempel på vad som kan uppnås genom en kombination av flexibel efterfrågepolitik och selektiva medel under allvarliga ekonomiska depressioner, till och med i länder som är starkt beroende av utrikeshandel."

Vi vet inte exakt hur de senaste åren skulle ha sett ut om vi istället förlitat oss på generella åtgärder och på kapitalismens självläkande krafter.

Men vi vet att om vi inte haft de resurser och de medel som vi tillsammans byggt upp, ofta under hårt motstånd, utan varit hänvisade till traditionella ekonomiska metoder, skulle en omfattande arbetslöshet ha drabbat vårt land.

Kanske skulle den ha varit lika stor som genomsnittet i det övriga Europa. Då skulle 150 000 människor, som nu har arbete, ha varit arbetslösa.

OECD visar att utan de senaste årens hårda satsning och nya metoder borde antalet sysselsatta i vårt land ha varit 170 000 färre och arbetslösheten över 5 procent.

Vi vet inte hur en borgerlig ekonomisk politik skulle ha sett ut eller

ser ut, men vi vet att den politik som burit oss genom krisen bär den svenska arbetarrörelsens prägel. Det är en viktig vetskap.

Ty det handlar inte bara om ett antal åtgärder. Det handlar också, och framför allt, om ideologin, om synen på arbetet. Och här, liksom på andra områden, hänger idéerna och de praktiska åtgärderna nära samman.

Allas rätt till arbete förblir vår viktigaste fråga. Den rätten skall vi hävda genom en socialdemokratisk valseger den 19 september. (Bifall.)

De årliga skatteomläggningarna har varit viktiga inslag i de senaste årens ekonomiska politik. Ni känner resultatet, men låt mig ändå göra en kort sammanfattning.

- Vi har, i enlighet med löntagarorganisationernas program, fört över skatter från den direkta beskattningen till en beskattning av produktionen.
- Vi har utformat skatteomläggningarna så att de förstärkt den solidariska lönepolitikens resultat. Så har lönepolitiken och skattepolitiken samverkat till minskade klyftor.
- Vi har genom skatteomläggningarna kunnat undvika prishöjningar som annars skulle ha varit ofrånkomliga.
- De prishöjningar som vi inte kunnat undvika har varit stora. Men bl. a. skatteomläggningarna har lett oss till kraftigt ökade realinkomster trots prishöjningarna.
- Genom att vi, i samförstånd med de stora löntagarorganisationerna, hållit fast vid att sänkningarna av de direkta skatterna inte skall få undergräva statsfinanserna, har vi samtidigt kunnat genomföra ett intensivt reformarbete, särskilt för pensionärerna och barnfamiljerna.

Detta är goda resultat av skatteomläggningarna. De får emellertid inte undanskymma de problem som finns. Ett av dem har ni särskilt talat om här på kongressen — risken för en framtida statlig inkomstpolic som låser er fackliga självständighet. Jag är självfallet starkt medveten om denna risk. Men samtidigt är det ju så att vi valt skatteomläggningarna som instrument därför att de har varit mest förenliga med vår syn på de fackliga organisationerna som självständiga, ansvarsmedvetna organisationer i förhandlingsarbetet på arbetsmarknaden.

Vi måste under de närmaste åren föra en fast och stram ekonomisk politik, som värnar sysselsättningen, bekämpar inflationen och värnar vår industris internationella konkurrenskraft.

I medvetande härom är vi återhållsamma med kostnadskrävande löften. Regeringen har lagt fram ett sjupunktsprogram mot inflationen. Det präglas av kärvhet när det gäller den ekonomiska politiken och av betydande krav på politikerna i riksdag och kommuner att visa återhållsamhet när det gäller grandiosa löften om skattesänkningar och utgiftsökningar.

En sådan anti-inflationspolitik går inte att genomföra utan de fackliga organisationernas aktiva medverkan. Jag tvekar inte ett ögonblick att säga att de fackliga organisationerna för att värna vår konkurrenskraft måste visa återhållsamhet i sina nominella lönekrav och att utrymmet för reallöneförbättringar de närmaste åren är begränsat. Men det bety-

der inte att staten övertar ansvaret för lönepolitiken. Vår anti-inflationspolitik bygger på att vi har starka och ansvarskännande fackliga organisationer. De skall och får inte klavbindas. Den återhållsamma kostnadsutveckling, som krävs i dag, måste i stället växa fram som ett resultat av denna ansvarskänsla och av de fackliga organisationernas möjligheter att själva påverka utvecklingen. Och återhållsamheten måste gälla alla grupper i samhället — inte bara löntagarna. Denna grundsyn präglade er lönepolitiska debatt i förrgår.

Denna känsla av gemensamt ansvar kommer klart till uttryck i den överenskommelse om skatterna för 1977, som regeringen träffat med landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation. Den innebär som bekant att den direkta statliga skatten sänks med upp till 1 940 kronor för flertalet arbetare och tjänstemän och att detta finansieras med en avgift för arbetsgivarna som är betydligt lägre än de löneökningar som annars skulle ha krävts. Åtgärden underlättar avtalsrörelsen och dämpar kostnadstrycket.

De borgerliga partierna ville inte vara med och resonera om skatterna. De säger nej till vår överenskommelse med LO och TCO. De har inget annat att komma med i stället. Deras besked till väljarna är: Vi kan inte säga vad vi själva vill, men vi vill i varje fall inte det som regeringen, LO och TCO vill. Längre från löntagarorganisationerna kan man knappast komma i en enskild sakfråga.

Den 21 mars förklarade folkpartiledaren att han avvisade en överenskommelse om skatterna i slutna rum. I stället utropade han: "Väljarna får avgöra skattefrågan på valdagen den 19 september." Det var ett löfte om att redovisa ett alternativ. Men den 10 juni förklarade han att folkpartiet först efter valet var berett att tala om hur man ville göra med 1977 års skatter. Så snabbt spred sig eftertankens kranka blekhet. Ännu ett slagord visnade och dog.

Och glöm inte: Vad de borgerliga har bjudit är rundabordskonferenser för löntagarna och jättelika överbud för sig själva. För löntagarna återhållsamhetens tagelskjorta, för sig själva överbudens silkesblus.

De moderata överbudet som i våras låg på 6 miljarder kronor har under vårriksdagen ökat ytterligare. Detsamma gäller centern, som emellertid ligger något lägre än moderaterna. I rättvisans namn skall sägas att folkpartiets överbud är betydligt blygsammare.

Och det här är stora pengar. Minns det när moderaterna talar till er om återhållsamhet. De talar aldrig till er utan bara om er när det gäller återhållsamhet. De moderata överbudet motsvarar en timförtjänstökning på bortåt 2 kronor i timmen för var en och en av era medlemmar. Men den moderata profilen för överbudet ligger långt, långt ifrån den solidariska lönepolitiken. Deras överbud framför allt till förmån för högre inkomstagare skulle ytterst få betalas av vanliga pensionärer och löntagare. Det motsätter vi oss bestämt.

De borgerliga partiernas agerande mot löntagarna är överhuvud märkligt. De säger nej till den skatteomläggning som LO och TCO vill ha. De predikar återhållsamhet för arbetsmarknadens parter men lägger fram stora inflationsdrivande överbud i riksdagen. De går dessutom i en rad viktiga sakfrågor mot löntagarinressena.

Jag vet inte om detta beror på oskicklighet, ideologiska låsningar, på

intressebidningar eller på att dessa partier i grunden har ett mycket sprött förtroende för sin egen förmåga att kunna axla regeringsansvaret. Det har i varje fall varit en förödande uppvisning i konsten att bli osams med arbetarnas och tjänstemännens företrädare.

Under alla förhållanden visar den hur viktigt det är för tryggheten och fastheten i vår ekonomiska politik och för värnet av de breda löntagargruppernas intressen att det blir en socialdemokratisk valseger den 19 september.

Vår syn på arbetet som något centralt i varje människas liv för oss längre än till kravet på full sysselsättning. När vi betraktar arbetet som en skapande och utvecklande process så tar vi också på oss ett ansvar för att fördjupa innehållet, vidga arbetarnas och tjänstemännens inflytande över sin arbetssituation och förbättra arbetsmiljön.

På 1971 års LO-kongress talade jag om nödvändigheten att värna industrisamhället genom att förnya arbetslivet. Bakgrunden var den intensiva fackliga diskussionen under 1960-talet om medlemmarnas upplevelser i vardagen av oro för permitteringar, fruktan för arbetsmiljöernas risker och känslan av vanmakt inför möjligheten att påverka sin situation. Mitt tal var vid den tiden rätt allmänt. Jag lovade att vi på grundval av LO-kongressens beslut gemensamt skulle begynda ett praktiskt reformarbete.

Sedan dess har reformerna kommit slag i slag. Äldrelagarna. Styrelse-representationen. Lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Skyddsombudens befogenheter. Facklig förtroendemanns ställning. Arbetsmiljöfonderna. Rätt till ledighet för studier. Och nu det historiska beslutet om att avskaffa den gamla § 32 och införa den nya lagen om medbestämmande.

Därtill kommer de avtal som slutits på arbetsmarknaden om arbetstgarkonsulter, företagshälsovård osv. Därtill kommer det praktiska arbetet på att förverkliga lagarna, i anpassningsgrupper, i skyddsarbetet, i företagshälsovården, i den fackliga utbildningen.

Detta var bara rubrikerna. Men ni känner innehållet. De speglar dock ett av de viktigaste reformskedan som förekommit i det svenska samhället och det kanske finaste exempel jag känner på facklig-politisk samverkan för att förbättra arbetarnas och tjänstemännens ställning.

Reformarbetet bärs upp av en ideologisk helhetssyn. Arbetare och tjänstemän har rätt till bestämmande i kraft av sitt arbete, sin produktiva insats. Frigörelsen skall vara de arbetandes eget verk.

Vi bryter med den syn som gällt under hela industrisamhällets framväxt och som inneburit att det är ägandet av kapital som ger rätt och förmåga att bestämma i företagen. Med den synen blir den enskilda människan lätt en operativ produktionsfaktor. Nu framträder hon som en skapande och särpräglad individ med vilja och förmåga att ta ansvar och samverka med andra.

Reformarbetet griper djupt in i arbetstgarnas vardag. Dess drivkraft är att människor inte skall behöva gå till sitt arbete i en känsla av fruktan. Fruktan för att bli uppsagd, friställd, utslagen. Oro för att bli skadad, förgiftad, nedsliten. Vanmakt över att ingenting ha att säga till om.

Vi befinner oss i begynnelsen av en social omdaning och demokratisering av det svenska arbetslivet. Detta arbetsliv skall producera varor och tjänster, utnyttja tekniska framsteg, lägga grunden till goda levnads-

villkor och materiellt västånd. Allt detta är mycket viktigt. Men det är ett arbetsliv som också skall rymma trygghet, gemenskap och glädje. Det är ett grundläggande budskap i förnyelsen av arbetslivet.

Men nya lagar är inte en slutpunkt, det är en begynnelse. Nu börjar det metodiska arbetet att föra ut de nya reformerna i arbetslivet. Nu är det ni själva som tar ansvaret. De anställdas medbestämmande kommer att gradvis växa fram. Genom förhandlingar och avtal bestäms takten och omfattningen av demokratiseringen. Det är just genom att arbetarna och tjänstemännen själva tar ansvaret som vi med rätta kan hävda att detta innebär en väldig spridning av makt och inflytande i det svenska samhället.

Dessa reformer har genomförts med breda majoriteter i Sveriges riksdag. Men vi har alltid mött motstånd från något eller några av de borgerliga partierna. Deras krav till förändringar har alltid inneburit försämringar för löntagarna. De har aldrig krävt ändringar i våra förslag som stärkt arbetarnas och tjänstemännens ställning. Man kan ställa frågan om de tillsammans i regeringsställning haft handlingskraft att genomföra någonting alls av den väldiga reformering som socialdemokratin drivit fram.

Med lottens hjälp lyckades de borgerliga partierna på några punkter urholka och försvaga lagen om medbestämmande. Låt mig klart säga ifrån: Vinner vi valet den 19 september skall vi rätta till de bristerna.

Det är viktigt att en löntagarregering får fullfölja reformarbetet efter den 19 september.

Låt mig nämna två konkreta ting. För det första gäller det att mycket noga följa den nya medbestämmandelagen. Ingemund Bengtsson tillsätter nu en kommitté som leds av Metalls förre ordförande Åke Nilsson. Ledamöter från LO-sidan är Lars Westerberg och Per-Olof Ekeberg. Den får till uppgift att ta upp en rad frågor och krav som framförts av LO-medlemmarna under remissbehandlingen. Det gäller bl. a. vetorätten, självbestämmande i vissa frågor, facklig förtroendemanns rätt att komma in på arbetsplatserna, forskning kring arbetslivets problem och mycket annat.

Vi vill för det andra till nästa års riksdag lägga fram en ny lag om arbetsmiljön. Över 60 000 LO-medlemmar gav klart besked om att många arbetsmiljöer fortfarande är dåliga, att oron bland arbetstgarna är stor. Det behövs fortsatta krafttag för en god arbetsmiljö. Det kan säkerligen alla ni ombud vid LO-kongressen skriva under på.

Tillsammans, i nära samverkan med löntagarnas organisationer, skall vi fortsätta vårt arbete för arbetslivets förnyelse och spänna alla våra krafter för att säkra en socialdemokratisk valseger den 19 september och därmed en löntagarregering.

"Arbete är grunden för all välfärd", säger vi i vårt partiprogram. Men arbetet är också grunden för stora ojämnt fördelade förmögenheter, som skapar makt och inflytande åt några få. Härigenom befästs och vidgas klyftorna i samhället.

Det finns de som betraktar detta som någonting värdefullt. De möter löntagarnas diskussion om delaktighet i kapitaltillväxten, om löntagarfonder, med skrämselfpropaganda.

Förmodligen blev de besvikna av er debatt om löntagarfonder. De väntade sig måhända att det maktglupska LO skulle framträda i all sin skräckinjagande glans.

I stället fick de uppleva en i allt väsentligt lugn och samvetsgrann diskussion om viktiga problem som vuxit fram ur löntagarnas vardagliga slit och funderingar. Efter en ingående diskussion skickades frågan i god reformistisk ordning med kongressens enhälliga beslut till en statlig utredning. Och några dagar tidigare beslöt TCO, som är representerat i samma utredning, vid sin kongress att föra ut frågan till bred debatt.

Kanske någon av kritikerna ändå skönjde den röda tråden i debatten: Sveriges löntagare, det gäller såväl arbetare som tjänstemän, är beredda att ta ett vidgat ansvar för kapitalbildning och investeringar, för det fortsatta framtidsbygget.

De inser till fullo att en stor del av produktionsresultatet inte kan tas ut i form av ökad konsumtion utan måste avsättas för detta framtidsbygge. Med tanke på de stora framtida investeringsbehoven är detta en stor tillgång för vår nation.

Då kan man emellertid inte samtidigt begära att löntagarna skall tvingas medverka till en förmögenhetsfördelning som de upplever som djupt orättvis. Denna förmögenhetsfördelning är dessutom i hög grad ett resultat dels av den solidariska lönepolitiken, dels av den gynnsamma skattemässiga behandlingen av expansiva företag som vi genomfört.

Löntagarna satsar på solidaritet och utjämning. Man skall inte begära att de skall stillatigande acceptera att koncentrationen i näringslivet alltmer förstärks. I dag äger 3 procent av aktieägarna 66 procent av aktierna. I regel domineras företagen av de tio största aktieägarna; så är det i de stora börsnoterade företagen. Det är självklart att löntagarna vill diskutera och ifrågasätta orättvisorna.

Detta är framför allt en stor social rättvisefråga. En konstruktiv lösning på detta rättviseproblem är en förutsättning för den löntagarnas medverkan i ett konstruktivt framtidsbygge som alla säger sig vara intresserade av.

Lika självklart är att denna delaktighet i kapitaltillväxten måste vara förenad med en rätt till inflytande, och att den skall vara förenlig med andra av arbetarrörelsens grundläggande strävanden, såsom den solidariska lönepolitiken.

Nu är detta en stor och komplicerad fråga av genomgripande betydelse för samhällsekonomin. Jag förklarade redan vid årsskiftet, i full samklang med LO-ledningen, att den statliga utredningen måste få arbetsro och att ett konkret förslag kan komma fram tidigast 1979. Vi begär alltså inte något mandat av väljarna att under den kommande valperioden genomföra något förslag om löntagarfonder. Intill dess att ett konkret förslag föreligger, måste regeringen, med utgångspunkt från de principer jag nyss nämnt, förhålla sig fri och obunden när det gäller den slutliga utformningen.

Måhända tycker någon att jag här framstår som en förhårdad samförståndspolitik. I själva verket innebär det ett fullföljande av en mycket gammal och en mycket fin tradition inom svensk demokrati. Vi har

alltid varit beredda att tålmodigt pröva en fråga från olika utgångspunkter, lyssna på företrädare för olika intressen, pröva vägarna till sammanjämkning och fredlig uppgörelse. Då får man ta sig tid — såsom vi t. ex. gjorde i fråga om ATP. Ibland lyckas det inte, därför att skillnaderna i åsikter och intressen är för stora. Men de som provocerar till strid, innan olika lösningar är formulerade, diskuterade och jämkade, de tar på sig ett stort ansvar.

Jag beklagar att diskussionen hittills fått sådana övertoner och lett till så groteska anklagelser. Vi skall fullfölja en lugn och saklig diskussion. Det kan vi göra i förvisningen om att arbetarna och tjänstemännen här företräder den social rättvisan. Och jag hyser ingen tvekan om att vi kommer att finna en lösning.

Rätten till arbete handlar också om näringspolitik.

De borgerliga tycks vara förhållandevis av tanken på att vi, av någon slags egendomlig maktlystnad, sitter och smider dolska planer om socialisering, förstatliganden, centralstyrning, blandekonominns avskaffande.

Det är alldeles fel. Svensk arbetarrörelse är inte och har aldrig varit dogmatisk. Staten äger en mycket liten del av vår industri. På senaste partikongressen spelade frågor om förstatliganden en ytterst begränsad roll.

Näringspolitiken har för oss alltid sitt ursprung i enskilda människors vardag, deras trygghet i jobbet, deras förtroende för solidariteten.

Det var inte av någon enveten maktlystnad som staten gick in för att rädda varvsindustrin. Det var metallarbetarna först i Uddevalla och sedan på Götaverken och sedan på Eriksberg som kom och sade: Se vad som håller på att hända med våra jobb, med våra familjers trygghet, med den yrkesskicklighet som vi under decennier byggt upp.

Det var icke någon obetvinglig lusta till centralstyrning som förledde oss att satsa på regionalpolitiken, på näringslivet i norr, på Stålverk 80. Det var de allt starkare uttrycken för förtvivlan från människor som kände att deras egen bygd hotades av avfolkning och utarmning.

Det var inte byråkratisk klåfingrighet som engagerade oss i månader för att lösa krisen i Hällekis. Det var människornas kärlek till sin bygd, deras stolthet över det samhälle de byggt upp, deras krav på att också beredas en utkomst.

Så kunde jag fortsätta med många exempel: skogsindustrin, stålindustrin, tekoindustrin osv. Jag kunde tala om Hälleforsnäs.

Det kan låta vackert en dag när solen skiner att tala om de fria marknadskrafternas spel och om kapitalismens självläkande krafter. Men det är farligt. Ty det leder lätt till en hänsynslöshet mot enskilda människor när det endast har solidariteten att lita på och vänder sig till samhället för att få stöd. Just denna dogmatism har så ofta förlätt de borgerliga partierna att resa ragg och gå emot näringspolitiska insatser till stöd för tryggheten.

En socialdemokratisk valseger betyder ett fullföljande av näringspolitiken i nära samverkan med löntagarnas organisationer.

Till näringspolitiken hör också en tryggad energiförsörjning. Hörnpelaren i socialdemokratins energipolitik är hushållning. Vi lade i Sundsvall i februari 1975 fast ett djärvare sparmål än något annat industriland: En

dämpning av ökningen i energiförbrukningen med sikte på nolltillväxt 1990. Och vi har redan satsat mer än 1 500 miljoner kronor på olika sparåtgärder. Det finns emellertid en gräns för hur mycket vi kan spara på kort sikt utan att allvarligt skada välfärden. Det gäller framför allt behovet av elkraft — avgörande för industrin och sysselsättningen. Vi vet att elförbrukningen per anställd i industrin ständigt ökat. Det gäller även i dag.

En avgörande fråga blir därför hur vi under den närmaste 10-årsperioden skall klara den nödvändiga ökningen i produktionen av elkraft. Vi hoppas mycket på alternativa energikällor. Vi satsar därför på forskningen kring dem. Men dessa kan inte spela någon viktig roll de närmaste tio åren. Reserverna av vattenkraft är begränsade. Återstår i sak, att satsa ytterligare på oljeeldade kraftverk eller att godta en begränsad användning av kärnkraften. Vår bedömning är att olja, förutom att den är dyr, medför internationellt beroende och stora miljörisker. Den senare bedömningen bekräftas av en allt intensivare internationell debatt om de långtgående riskerna med årliga utsläpp av miljoner ton svaveldioxid, koldioxid och cancerframkallande ämnen genom förbränningen av olja.

Vi godkände därför i energiprogrammet en begränsad utbyggnad av kärnkraften — vid 4 redan existerande kärnkraftstationer, sammanlagt 13 reaktorer. Det var en stark nedskärning av kraftindustrins prognoser. Vi sade klart ifrån att vi måste vara försiktiga och undvika en låsning vid att bygga ut kärnkraften, utöver den som är nödvändig för att klara de närmaste tio åren. Vi satsar hårt på att undanröja de risker som är förenade med kärnkraften. Den fråga som väckt störst oro är den långsiktiga förvaringen av det radioaktiva avfallet. Det är därför betydelsefullt att den s. k. Aka-utredningen med oberoende experter och representanter för samliga partier enhälligt konstaterat att denna avfallsfråga kan få en tillfredsställande lösning redan med nu känd teknik.

Vi ser med djupt allvar på energipolitiken. En trygg elförsörjning är avgörande för sysselsättning och välfärd i vårt land. Vår energipolitik fick stöd av en enig partikongress, av de fackliga organisationerna, av en stor majoritet i Sveriges riksdag.

Centerpartiet angriper vår energipolitik.

Om jag delade den bedömning av kärnkraftens risker som centern ger uttryck för, skulle jag omedelbart stoppa de fem reaktorer som nu är igång. Men jag skulle också tala om vilka åtgärder som behövdes i stället. Dessa reaktorer svarar för mellan 15—20 procent av vår försörjning av elkraft. Det kräver emellertid inte centern. Det skulle få omedelbara konsekvenser för sysselsättningen. Centern talar därför allmänt om en utvecklingsplan.

Däremot kräver centerpartiet att de byggen av fem reaktorer som nu pågår skall stoppas så fort kontrakten annullerats. Samtidigt motsätter sig centern en större satsning än regeringens på oljekraft. Det framgår entydigt av de utredningar som gjorts och som icke kunnat i sak bestriktas av någon, att en sådan politik om några år skulle få svåra konsekvenser för sysselsättningen och för levnadsvillkoren. Den skulle dessutom leda till väldiga kapitalförluster.

Den stora svagheten hos centern är att man icke haft modet att föra

fram någon alternativ politik. Det är groteskt när de beskyller oss för att älska kärnkraften. Det gör vi inte. Men alternativet till en försiktig utbyggnad till kärnkraften är i stället en forcerad utbyggnad av oljekraften med alla dess risker eller att godta en kraftig försämring när det gäller sysselsättning och levnadsvillkor.

De andra borgerliga partierna har i sak nästan precis samma inställning som vi till energipolitiken, men de hukar sig i debatten. Centerpartiet har nämligen som förutsättning för en borgerlig regering krävt att de andra partierna ansluter sig till dess energipolitik. De andra partierna avvisar i sin tur centerns energipolitik som helt orealistisk. Men de vill ytterst gärna bilda regering med detta centerparti. Därav den totala avsaknaden av besked om vad en borgerlig energipolitik skulle innebära.

Vi ser med djupt allvar på energipolitiken. Därför anser vi det vara en självklar förpliktelse att ge väljarna klart besked om vad vi står. Det är ett hot mot tryggheten och skulle kunna medföra allvarliga konsekvenser för de svenska löntagarnas sysselsättning och ekonomiska och sociala villkor att överlåta åt de borgerliga partierna att efter valet söka lappa ihop sina oförenliga ståndpunkter i energipolitiken. Det betyder handlingsförlamning och vacklan i en för vår framtid avgörande fråga.

Ännu en gång blir arbetarrörelsens insats avgörande för sysselsättningen och välfärden. Och det är den grundläggande övertygelsen om arbetets betydelse för den enskilde och för samhällets utveckling som ger arbetarrörelsen kraften att ta ansvaret för en tryggad energiförsörjning.

Vi har gemensamt format en familjepolitik som står i samklang med arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män och som tar sikte på en god omvårdnad om barnen, ett barnvänligt samhälle.

Partikongressen antog ett åttapunktsprogram för en socialdemokratisk familjepolitik. Det är vi i full färd med att genomföra.

Riksdagen har fattat beslut om en utbyggd barnomsorg med målsättningen 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser på fritidshem de närmaste åren. Jag har många gånger uttalat mitt erkännande för LOs långvariga engagemang för en utbyggd barnomsorg.

Det erkännandet vill jag upprepa i dag.

I vår familjepolitik finns också barnbidrag och bostadstillägg, utbyggd föräldraförsäkring, förändring av skolans inre arbete, bättre miljö för barnen.

Nyligen lade vi fram förslag om en utbyggd föräldraförsäkring. Det innebär att den nuvarande 7-månadersledigheten byggs på med ytterligare 5 månader för varje barn. Den tiden kan tas ut som förkortad arbetstid eller som sammanhängande ledighet beroende på vad familjerna själva väljer. Den förmånen gäller till och med barnets första skolår.

Det här är ett fint exempel på ett konstruktivt samarbete med de fackliga organisationerna. Arbetarna och tjänstemännen kunde inte acceptera en förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar som ställde stora grupper utanför. Det kunde inte vi heller. Vi vill inte ha sociala reformer för somliga. Vi vill ha sociala reformer för alla.

Därför tog vi tid på oss, resonerade med människor på arbetsplatserna, arbetade fram en lösning som bättre passade människornas vardagliga verklighet. Den reform vi nu föreslår ger alla familjer rätt till mera tid

för samvara, med sina barn. Det är en bra reform. Mot oss har vi en splittrad borgerlighet, som inte ens kunnat komma överens om principsynen på jämställdheten mellan män och kvinnor och dess förankring i familjepolitiken.

För de unga familjerna och för jämställdheten mellan män och kvinnor är det viktigt att socialdemokratin vinner valet den 19 september.

Jag har gått igenom några av de viktiga politiska sakfrågorna. Det är inte svårt att se att det såväl när det gäller de grundläggande värderingarna som när det gäller de konkreta ställningstagandena finns en stor samstämmighet mellan de stora löntagarorganisationerna, mellan arbetare och tjänstemän. Det är en styrka för vårt land att det förhåller sig på det sättet.

På borgerligt håll uttrycker man ofta stor oro över de fackliga organisationernas representativitet. Man uttrycker bekymmer över att kongressbesluten inte är förankrade i medlemsopinionen. Lätt slinker ordet pampar över läpparna eller skrivmaskinstangenterna. Nu har man i vetenskapliga undersökningar visat den stora åsiktsöverensstämmelsen i sakfrågor mellan medlemmarna och deras förtroendemän. Det visste vi förut. Men världsbilden rasade för avgrundsvänstern och för den borgerliga propagandan.

Skrapar man på fasaden finner man emellertid att de borgerliga egentligen är oroad över någonting helt annat. Det är oroliga över att de borgerliga partierna i fråga efter fråga kommit på kollisionskurs med företrädarna för arbetarna och tjänstemännen. De är oroliga över att de borgerliga partiernas politik inte är förankrad i löntagaropinionen, i de för löntagarna viktiga sakfrågorna. Det gäller arbetsrätt, familjepolitik, skatter, sysselsättning och mycket annat.

De s. k. företagarkampanjerna bidrar till att vidga den klyftan. Ty när man i dessa kampanjer går till storms mot trygghetslagar och arbetsrätt så nödgas de borgerliga partierna av sina intressebindningar och sin inbördes konkurrens om företagarrösterna att vika undan, att göra utfästelser. När så klyftan till löntagarna vidgas finner de ingen annan råd än att bekymra sig över löntagarorganisationernas representativitet. Det kan ni verkligen ta med upphöjt lugn.

Under våren fick de borgerliga partierna segervittring. De började alltmer högröstat ställa kravet på ett regimskifte. Det är deras demokratiska rättighet. Det var likväl djärvt gjort. Ty sakligt sett är den borgerliga splittringen djupare än på många, många år. Och väljarna har rätt att kräva besked om vad ett regimskifte, en borgerlig regim, skulle innebära.

Det finns ingen borgerlig skattepolitik. Inte något av partierna kan ge besked om skatterna för 1977. De har olika uppfattningar om skattetryckets höjd. De har olika uppfattningar om skattebördans fördelning.

Det finns ingen borgerlig energipolitik. De är totalt splittrade i frågan om kärnkraftens utbyggnad och eventuella avveckling. Det är en fråga som djupt berör sysselsättning och välfärd i vårt land.

Det finns ingen borgerlig familjepolitik. De är splittrade i den principiella synen på familjepolitikens samband med jämställdhet för kvinnor och män. De talar allmänt om vårdnadsbidrag, men kan icke tillsammans

precisera hur ett sådant skulle se ut. De har inte något gemensamt förslag om förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. Moderaterna har en negativ inställning till daghemsutbyggnaden.

Det finns ingen borgerlig politik när det gäller arbetslivets förnyelse. De gick på skilda linjer när det gäller lagen om medbestämmande. De har varit splittrade när det gäller nästan alla större reformförslag.

Det finns ingen gemensam borgerlig inställning till hur det fortsatta reformarbetet skall bedrivas.

Så kunde jag fortsätta och visa hur de borgerliga är splittrade när det gäller sysselsättningspolitiken, bostadspolitiken, markfrågan, utrikespolitiken, försvarspolitiken, fri- och rättigheter, utbildningsfrågorna. Men jag skall inte trötta er med den genomgången.

Man får gå decennier tillbaka i tiden för att finna en så djupgående saklig splittring mellan de borgerliga partierna. Det finns egentligen bara två ting som förenar dem: *Det ena* är att de allesammans mer och mer fjärrar sig från löntagarnas synpunkter och intressen. *Det andra* är att de gemensamt kräver regimskifte och vill bilda regering.

Vi har på många sätt ett gott utgångsläge inför valet.

Vi kan redovisa en vid en internationell jämförelse mycket god ekonomisk utveckling.

Vi har under den gångna valperioden genomfört ett brett reformprogram i de stora löntagargruppernas intresse. Vi har lagt fram ett fast timrat valprogram gemensamt för landssekreteriatet och den socialdemokratiska partistyrelsen kring de fem huvudpunkterna:

En stark ekonomi

Arbete åt alla

Full sysselsättning

Trygghet för alla och gemenskap mellan generationerna

En god miljö

Vi ger besked i sak. De borgerliga ger bara besked om sin splittring.

I våras blåste det motvind. Det kändes. På kort sikt hade de våldsamma kampanjerna skadat oss, skymt sakfrågorna. Det sade jag till våra ombudsmän innan några negativa opinionssiffror hade publicerats. Men nu har det vänt. Det känns det också. Det är en behagligare känsla. Det är inte sådant man går och funderar ut, utan det hör vi från diskussionerna på arbetsplatserna, från samtalen mellan människor.

Valrörelsen kommer att kräva en väldig mobilisering av arbetarrörelsens samlade kraft, förmåga till sammanhållning, vilja till seger. Innerst inne känner jag en övertygelse om att vi förmår göra den insats som krävs av var och en av oss, så kommer vi att lyckas.

Och vi skall hela tiden ha blicken riktad mot det arbete som förestår efter valrörelsen.

Ibland känner man en förundran över vad svenska arbetare fått stå ut med under decenniernas gång.

Då tänker man ofta på massarbetslösheten och massfattigdomen och det stora förtryckets tid. Det märkliga var att frigörelsen från detta gamla klassanhålle i så hög grad var arbetarnas eget verk. De förmådde lyfta sig ur eländet av egen kraft på solidaritetens och sammanhållningens grund.

Man kan fortfarande möta människor från den generationen. De bär

med sig minnen^o och märken av slitet. De bär också med sig en stolthet över ett gott dagsverke i det svenska samhällets uppbyggnad. Det är självklart att inte vi faller undan för det borgerliga skattegnäll som främst skulle drabba möjligheten att ge intjänad rätt och en god omsorg åt de äldre. Det är verkligen en fråga om solidaritet och gemenskap i det svenska samhället.

Men man kan också känna förundran över vad svenska arbetare stått ut med intill denna dag.

Permitteringarna, utslagningen, uppsägningarna, nedslitningen. Allt detta som skapar en stor otrygghet.

Ackorden, hetsen och stressen i jobbet, förtjänstminskningen när krafterna börjar sina. Olyckorna och skadorna på arbetsplatsen. De skadliga ämnena och gifterna i arbetsmiljön: allt detta som vi sannerligen inte ännu sett slutet på.

Och kvinnorna i arbetslivet. De har fått tåla sämre löner, de har betraktats som en konjunkturreserv, de har fått dåligt med hjälp både av samhället och av sina män när det gäller att kunna förena förvärvsarbetet med omsorgen om hem och familj.

Och så denna känsla av vanmakt, att ha så litet att säga till om på sin arbetsplats. Att vara så mycket en produktionsfaktor och så litet en människa.

Det här är inte någon skildring av en gammal ond tid som vi sedan länge lämnat bakom oss. Det är en skildring som i långa stycken passar in på 60- och 70-talens svenska samhälle.

Men nu sker en förändring. Vi är inne i det andra stora skedet av frigörelse för de svenska arbetarna. Återigen är det viljan till solidaritet och drömmen om människovärdet som är drivkraften. Och återigen måste denna frigörelse för att nå sitt syfte vara de svenska arbetarnas eget verk.

Det kanske inte märks så mycket ute i samhället vid den första anblicken. Ty den stora dramatiken ryms inte i riksdagsbehandlingen, på de fackliga kongresserna, på estraderna. Den ryms i de små stegvisa förändringarna ute i den svenska vardagen, på våra arbetsplatser.

Vid invigningen satt jag och bläddrade i deltagarförteckningen till kongressen. Där fanns många namn som väckte minnen av gemensamma upplevelser i den sociala verkligheten. Låt mig nämna tre.

John-Erik Olsson, Metall och Kockums i Malmö. Minns ni Kockums-rapporten? Den väckte sensation på sin tid, därför att den gav en nästan brutalt öppen och osminkad skildring av missförhållanden på en stor arbetsplats. Den var också början till något nytt. Jag mötte John-Erik en kulen morgon utanför verkstadsgrinden vid Kockums och vi gick runt en dag i slamret och fukten och röken och vi såg ett gammalt nedslitet gjuteri, som väl nu är borta. Men framför allt såg vi hur en aktivt lokal fackförening i nära samarbete med SIF-klubben och med SALF-klubben och i en öppen dialog med företagsledningen kan driva fram en förändring av en arbetsplats.

Torsten Andersson, Fabriks' och Iföverken i Bromölla. Det var där som kanslihusets Jämställdhetsdelegation ville satsa det första stora försöket med kvinnor i typiskt manliga jobb. Torsten var tveksam. Han bedömde mycket realistiskt svårigheterna. Och visst har det uppstått be-

kymmer och många praktiska problem. Men går man runt en dag med Torsten i hans fabrik, så får man en bild av framför allt hur man genom att tålmodigt lirka med många praktiska detaljer kan ta kål på gamla fördomar och invanda föreställningar. Och man får en bild av hur avgörande det är att facket, i detta fall symboliserat av Torsten, helhjärtat ställer upp för att bryta nya vägar i arbetslivet, i det här fallet rättvisa för kvinnorna.

Lennart Källström, Livsmedels' och Tobaksfabriken i Härnösand. I 15 år har jag sett Lennart dunka näven i talarstolen och säga: "Vi vill ha företagsdemokrati, vi vill vara med och bestämma!" Nästan så snart man kom norr om Dalälven hörde man Lennarts stämma! Och vi har gått runt i den gamla kåken som Tobaksbolaget har och sett de anställda fylla Borkum Riff i förpackningar och byta plats varannan timme vid det fyrkantiga arbetsbordet för att få någon omväxling i monotonin. Det är svårt att bryta upp arbetsprocesserna till självständighet och medinflytande. Det behövs sannerligen människor som är så brinnande i anden som Lennart för att man skall ha en chans att förnya arbetslivet.

Jag har nämnt tre ombud på denna kongress. Jag ha inte gjort det för att prisa det enskilda initiativet eller egentligen för att särskilt framhäva just dessa tre — även om de tillhör den långa raden av mina läromästare. Men de representerar något väldigt fint — förtroende bland kamraterna, det reformistiska vardagsknoget överallt ute i det svenska samhället. De företräder en rörelse som binds samman av solidariteten och av den demokratiska socialismens idéer. Och den frigörelse vi talar om, den måste bygga på den vardagliga solidariteten ute på arbetsplatserna. Det är där vi kan mäta både bristerna och framstegen.

Så blir mitt tal på landsorganisationens kongress en hyllning till den svenske arbetaren. För vad han har betytt och betyder för att bygga Sverige. För vad han och hon har stått ut med. Och för den obrutna framtidstro som ni företräder på denna kongress.

Vi står inför en hård valrörelse. Vi skall gå in i den valrörelsen och utkämpa den i en känsla av glädje. Ty den ger oss möjlighet att övertyga människorna om nödvändigheten av en bred folklig reformpolitik, av en fortsatt reformistisk samhällsförändring, av att förverkliga de idéer som den svenska arbetarrörelsen är bärare av.

Så blir en socialdemokratisk valseger den 19 september ett led i att förverkliga den gamla drömmen om människovärdet, om solidaritet och gemenskap mellan människor. (Långvarigt bifall.)

Kongressordföranden *Lars Sandberg*: Applåderna har gett ett bättre uttryck för kongressens varma uppskattning av ditt anförande, Olof Palme, än vad som kan sägas i ord. Men du skall veta att i applåderna inryms en stark beundran och uppskattning av det skickliga och övertygande sätt varpå du företräder och driver arbetarrörelsens idéer både inom och utom vårt lands gränser.

Låt oss kort säga från presidiet och kongressen: Tack Olof för ditt anförande!